

TRADYCJONALIZM KATOLICKI W POLSCE
NA PRZYKŁADZIE BRACTWA KAPŁAŃSKIEGO
ŚWIĘTEGO PIUSA X

WSTĘP

W wyniku sprzeciwu wobec postanowień II Soboru Watykańskiego (1962–1965) oraz ich posoborowej interpretacji powstał w Kościele katolickim nurt nazywany tradycjonalizmem katolickim. Tradycjonalizm ten można rozpatrywać na dwóch płaszczyznach: religijnej i politycznej. Niniejszy artykuł zaprezentuje podejście interdyscyplinarne, ponieważ będzie poruszał zagadnienia religioznawcze, teologiczne oraz politologiczne. Na początku autor chciałby przytoczyć definicje, które wyjaśniają, na czym polega omawiany tradycjonalizm. Profesor Jacek Bartyzel definiuje to pojęcie jako:

[...] przywiązanie wyznawców danej religii do utrwalonej w niej i „kanonicznej” tradycji, rozumianej jako zespół niekwestionowanych obrzędów, jak również (tak zwyczajowych, jak i skodyfikowanych pozytywnie) norm niższego rzędu (np. dyscyplinarnych), lecz charakterystycznych dla tego wyznania i silnie określających tożsamość wyznawców; przeciwnikiem tak rozumianego tradycjonalizmu jest wszelkie „nowinkarstwo” religijne, także w znaczeniu dążności do częściowej choćby „reinterpretacji” doktryny czy form kultu albo odejścia od zwyczajów, a także metod prozelityzmu uznanych przez „reformatorów” za przestarzałe, tym bardziej zaś rezygnacja w ogóle z nawra-

cania innowierców lub niewierzących oraz pozostawanie na gruncie „dialogu międzyreligijnego” [...]!¹

Tradycjonalizm katolicki jest rozumiany jako:

[...] względnie szeroki i zróżnicowany wewnętrznie nurt sprzeciwu wobec tych postanowień i deklaracji Soboru Watykańskiego II, które zdają się być nie do pogodzenia z integralnie traktowanym depozytem wiary (czyli Tradycją *sensu stricto*), lub przynajmniej niejasne i wieloznaczne, jak również wobec następujących w jego trakcie i po nim szeregu działań i zjawisk znamionujących kryzys w Kościele, czyniący zeń „spustoszoną winnicę” (określenie filozofa katolickiego Dietricha von Hildebranda); w szerszym znaczeniu tradycjonalizm katolicki jest reakcją na [...] religijny naturalizm i błędnie rozumiany (bo otwarcie bądź milcząco zaprzeczający zasadzie jedynobawczości Kościoła katolickiego) ekumenizm; *signum specificum* tradycjonalizmu katolickiego jest wierność (ortodoksyjnemu i najpełniej wyrażającemu powszechność Kościoła) klasycznemu rytowi rzymskiemu, zwanemu potocznie „trydenckim” bądź „rytem św. Piusa V”, a odrzucenie bądź przynajmniej pełna wątpliwości rezerwa w stosunku do promulgowanego 1969 przez papieża Pawła VI, jako nowy ryt powszechny, *Novus Ordo Missae*, sprawowanego „twarzą do ludu” i w językach narodowych [...]!²

Według prof. Jerzego Szackiego tradycjonalizm oznacza „[...] światopogląd, który uświęca całość społecznego dziedzictwa na tej wyłącznie podstawie, że jest ono dziedzictwem i jako takie nie wymaga żadnych dodatkowych wytłumaczeń czy uzasadnień”³.

Warto przytoczyć także definicję tradycjonalizmu za Andreem Lalandem: „[...] doktryna, według której winno się zachowywać tradycyjne formy polityczne i religijne nawet wtedy, gdy nie sposób rozumowo ich uzasadnić, a to dlatego, że uważa się je za prawidłowy wyraz i żywołowe objawienie prawdziwych potrzeb społeczeństwa”⁴.

W literaturze politologicznej tradycjonalizm jest rozumiany następująco:

¹ J. Bartyzel, *Tradycjonalizm*, [w:] *Encyklopedia polityczna. T. 1. Myśl polityczna: główne pojęcia, doktryny i formy ustroju*, red. J. Bartyzel, B. Szlachta, A. Wielomski, Radom 2007, s. 417.

² *Ibidem*.

³ J. Szacki, *Tradycja*, Warszawa 2011, s. 185.

⁴ *Ibidem*, s. 185–186.

Tradycjoniści religijni (zwłaszcza rzymscy katolicy z połowy XIX w.) utrzymywali, że prawda religii to jedno objawienie, życie Chrystusa, które zostało rozwinięte przez tradycję. Świeccy tradycjoniści, jeśli potraktujemy ich definicję dość szeroko, to ludzie, którzy przywiązują dużą wagę do tradycji. W najszerszym sensie, tradycja to wszystko, co typowe dla przeszłości, zwyczajów lub co stanowi element tożsamości kulturowej. Może zatem obejmować znacznie zróżnicowane elementy, takie jak przekonania religijne, zwyczaje językowe czy przyzwyczajenia kulinarne [...]⁵.

Do nurtu tradycjonalizmu katolickiego można zaliczyć na polskim gruncie wiele organizacji tworzonych przez osoby świeckie oraz instytucje na prawie papieskim. Są to między innymi duszpasterstwa skupione wokół liturgii rzymskiej sprzed reformy w 1969 r. (w tym w Krakowie, Poznaniu, Szczecinie, Warszawie, Wrocławiu), Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X⁶ (FSSPX), Bractwo Kapłańskie Św. Piotra⁷ (FSSP), Instytut Dobrego Pasterza⁸ (IBP), Stowarzyszenie „Una Voce Polonia”⁹.

Wspominane powyżej Bractwo Kapłańskie Świętego Piusa X¹⁰ (łac. *Fraternitas Sacerdotalis Sancti Pii X*) powstało 1 listopada 1970 roku w Szwajcarii¹¹. Jego założycielem był Marcel Lefebvre¹², który nie zaakceptował niektórych dokumentów II Soboru Watykańskiego i zmian,

⁵ *Tradycjonalizm*, [w:] *Słownik politologii*, red. B. Walicka, Warszawa 2008, s. 608.

⁶ Por. *Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X*, <http://www.piusx.org.pl/> [dostęp: 17.04.2013].

⁷ *Bractwo Kapłańskie Św. Piotra*, <http://www.fssp.pl/> [dostęp: 17.04.2013].

⁸ *Instytut Dobrego Pasterza*, <http://pastorbonus.pl/> [dostęp: 17.04.2013].

⁹ *Stowarzyszenie „Una Voce Polonia”*, <http://ekai.pl/wspolnoty/stowarzyszenie-una-voce-polonia/> [dostęp: 17.04.2013].

¹⁰ Por. M. Karas, *Integryzm Bractwa Kapłańskiego Św. Piusa X. Historia i doktryna rzymskokatolickiego ruchu tradycjonalistycznego*, Kraków 2008, *passim* oraz S. Grzechowiak, *Ruch arcybiskupa Lefebvre’a: ku rozłamowi w Kościele posoborowym*, Gniezno 1998, *passim*.

¹¹ *Powstanie Bractwa*, <http://www.piusx.org.pl/fssp/powstanie> [dostęp: 17.04.2013].

¹² Marcel Lefebvre (1905–1991): arcybiskup Kościoła katolickiego, nuncjusz apostolski w Afryce Francuskiej w latach 1948–1955, od 1955 r. arcybiskup Dakaru. Tworzył struktury Kościoła katolickiego w Afryce. Od 1962 r. biskup diecezji Tulle we Francji. Brał udział w przygotowaniach do II Soboru Watykańskiego oraz w jego sesjach; nie zaakceptował nauki Soboru o ekumenizmie i kolegializmie, sprzeciwiał się także nowemu rytowi Mszy św. z 1969 r., który promulgował papież Paweł VI. Z jego inicjatywy powstało w 1970 r. w Szwajcarii Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X. W 1988 r. dokonał konsekracji biskupich bez zgody papieża Jana Pawła II, za co został ekskomunikowany. Por. B. Tissier de Mallerais, *Marcel Lefebvre. Życie*, przeł. P. Kupiec, J. Zoppa, Dębogóra 2010, *passim*.

które nastąpiły po nim (m.in. dotyczących liturgii, wolności religijnej i stosunków Kościół katolicki – państwo)¹³. FSSPX stawiało sobie za cel m.in. „[...] szkoły, prawdziwie wolne od wszelkich przeszkód uniemożliwiających przekazywanie w pełni chrześcijańskiego wychowania [...]. To z nich wyjdą powołania i chrześcijańskie rodziny [...]”¹⁴. Do Bractwa należy trzech biskupów: Bernard Fellay (przełożony generalny), Bernard Tissier de Mallerais i Alfons de Gallaretta¹⁵. Do Bractwa mogą także należeć księża, bracia, zakonnice i Trzeci Zakon (duchowni i świeccy)¹⁶. Według statystyk z 1 października 2010 r. FSSPX składało się z: 529 księży, 201 seminarzystów, 28 przedseminarzystów, 119 braci i 254 sióstr. Posiadało 14 dystryktów, 161 przeoratów, 750 kościołów i kaplic, dwie szkoły wyższe i 90 szkół. Działa na terenie 63 państw¹⁷. Posiadało również sześć międzynarodowych seminariów: w Argentynie, Australii, Francji, Niemczech, Szwajcarii i USA¹⁸.

POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI FSSPX W POLSCE.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA

O obecność FSSPX w Polsce zabiegały głównie środowiska polityczne o profilu prawniczym, które oficjalnie zaprosiły Bractwo w 1991 r. Marek Jurek¹⁹ jako polityk Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowe-

¹³ *Abp Marceli Lefebvre*, <http://www.piusx.org.pl/fsspx/abp-Marceli-Lefebvre> [dostęp: 17.04.2013].

¹⁴ *Cele, ideał i owoce Bractwa*, <http://www.piusx.org.pl/fsspx/kaplanstwo> [dostęp: 17.04.2013].

¹⁵ *Biskupi Bractwa*, <http://www.piusx.org.pl/fsspx/biskupi> [dostęp: 17.04.2013]. Richard Williamson (ur. 1940): biskup FSSPX, został w październiku 2012 r. usunięty z FSSPX za antysemitkie poglądy oraz nieposłuszeństwo wobec przełożonego generalnego; krytykował m.in. rozmowy Bractwa ze Stolicą Apostolską dotyczące uregulowania sytuacji kanonicznej.

¹⁶ *Różne formy przynależności do Bractwa*, <http://www.piusx.org.pl/fsspx/formy-przynaloznosci> [dostęp: 17.04.2013].

¹⁷ *Statystyki Bractwa Św. Piusa X*, <http://www.piusx.org.pl/fsspx/statystyki> [dostęp: 17.04.2013].

¹⁸ *Seminaria*, <http://www.piusx.org.pl/fsspx/seminaria> [dostęp: 17.04.2013].

¹⁹ Marek Jurek (ur. 1960): historyk, w 1979 r. był współzałożycielem Ruchu Młodej Polski, poseł na Sejm X kadencji, potem I, IV i V kadencji. W latach 1995–2001 członek Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (w 1995 r. jej przewodniczący), w latach 2005–2007 Marszałek

go (ZChN) nawiązał kontakt z Franzem Schmidbergerem (FSSPX)²⁰. W szerszym zakresie FSSPX rozpoczęło swoją działalność w 1996 r. Pierwszy przeorat FSSPX w Warszawie zorganizował Karl Stehlin²¹. Według listów Stehlina przeorat powstał „[...] na wielokrotne prośby wiernych o zachowanie Tradycji katolickiej w Polsce [...]”²². Oprócz działalności religijnej FSSPX prowadzi szkoły, wydaje czasopismo i książki, wypowiada się w sprawach polityczno-społecznych. Aktywność FSSPX w Polsce była w dużym stopniu finansowana przez fundatorów z krajów Europy Zachodniej, m.in. Philippe hr. de Rougé et du Plessis-Belliere z Francji²³.

FSSPX utworzyło trzy przeoraty: w Warszawie, Gdyni i Bajerzu oraz kaplice w Chorzowie, Poznaniu, Krakowie, Lubatowej k. Krosna, Lublinie, Łodzi, Szczecinie, Toruniu i Tuchowie. Domy FSSPX znajdują się w Bajerzu, Gdyni, Warszawie i Zaczerniu²⁴. Pod koniec 2012 roku pracowało w nich dziewięciu księży, w tym pięciu Polaków: Marian Kowalski, Konstantyn Najmowicz²⁵, Łukasz Szydłowski, Edward Wesolek²⁶ i Dawid Wierzycki²⁷. Przełożonym FSSPX na Europę Środkowo-Wschodnią jest K. Stehlin²⁸.

Sejmu RP. W 1989 r. był współzałożycielem ZChN, w 2001 r. współzakładał Przymierze Prawicy. Następnie wiceprezes partii Prawo i Sprawiedliwość; od 2007 r. prezes Prawicy Rzeczypospolitej.

²⁰ M. Grochowska, *Szarańcza w ręku Boga*, „Gazeta Wyborcza” 1999, nr 106, s. 30. Franz Schmidberger (ur. 1946): prezbiter Kościoła katolickiego, do 1994 r. przełożony generalny FSSPX.

²¹ Karl Stehlin (ur. 1962): prezbiter Kościoła katolickiego, członek FSSPX.

²² Z. Pawłowicz, *Lefebvre i lefebryści. Schizma u schyłku XX wieku*, Gdańsk 1998, s. 179.

²³ Redakcja, „Zawsze Wierni” 2000, nr 3, s. 11.

²⁴ Ulotka *Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X*; <http://www.piusx.org.pl/kaplice> [dostęp: 17.04.2013].

²⁵ Konstantyn Najmowicz: prezbiter Kościoła katolickiego, w latach 2009–2011 współpracował z Instytutem Dobrego Pasterza (najpierw w Chile, a potem w Polsce we Wrocławiu), następnie wstąpił do FSSPX; od grudnia 2012 r. oficjalnie należy do FSSPX.

²⁶ Edward Wesolek (ur. 1945): prezbiter Kościoła katolickiego, do 1998 r. należał do Towarzystwa Jezusowego (jezuici). W 1998 r. wstąpił do FSSPX. Był krajowym duszpasterzem Romów w Polsce.

²⁷ *Kapłani Bractwa w Polsce*, <http://www.piusx.org.pl/kaplani> [dostęp: 17.04.2013].

²⁸ *Ibidem*.

FSSPX założyło w Polsce dwie szkoły: podstawową oraz gimnazjum połączone z liceum. Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny w Warszawie powstała w 2006 roku²⁹ i jest prowadzona przez należącą do Bractwa Fundację im. O. Damiana de Veuster z siedzibą w stolicy³⁰. Posiada uprawnienia placówki publicznej, a główny nacisk w procesie nauczania kładzie na patriotyzm i przekazywanie tradycji. Funkcjonuje według klasycznych zasad pedagogicznych, które łączy z nowoczesnymi środkami dydaktycznymi. Organizuje letnie wyjazdy dla uczniów oraz współpracę z wychowankami szkół w Niemczech, Francji, Szwajcarii i Wielkiej Brytanii, co ma przyczynić się do lepszego poznania języków obcych. Szkoła ma charakter wyznaniowy, o czym świadczy obowiązek uczestniczenia w nabożeństwach, modlitwy przed lekcjami i po nich, a także funkcjonowanie szkoły w harmonii z kalendarzem liturgicznym do klasycznego rytu rzymskiego (edycji typicznej z 1962 roku)³¹. Regulamin Szkoły Podstawowej zakazuje uczniom ubierania się w stroje subkultur młodzieżowych oraz nakłada obowiązek noszenia mundurków: dla dziewcząt „[...] biała bluzka i granatowa lub czarna spódnica, zakrywająca kolana, białe, granatowe lub beżowe rajstopy [...]”, a dla chłopców „[...] biała koszula i długie granatowe lub czarne spodnie (nie jeansowe) [...]”. Wychowankowie mają zakaz noszenia biżuterii i kolczyków, farbowania włosów, malowania paznokci i noszenia tatuaży. Regulamin mówi także o fryzurach: „[...] dziewczęta – włosy krótkie albo długie związane lub splecione w warkocz, chłopcy – włosy krótkie, ostrzyżone, bez ekstrawagancji typu dredy, irokezy [...]”³².

Drugą szkołą prowadzoną przez FSSPX w Polsce jest Gimnazjum i Liceum im. Św. Tomasza z Akwinu w Józefowie, prowadzone przez Fundację Schola-Konwalia³³. Program szkoły skupia się na nauczaniu języka

²⁹ *O szkole*, <http://www.szkołaswietejrodziny.pl/o-szkole> [dostęp: 17.04.2013].

³⁰ *Statut Szkoły Podstawowej im. Świętej Rodziny w Warszawie*, <http://www.szkołaswietejrodziny.pl/statut> [dostęp: 23.12.2012].

³¹ *O szkole*, <http://www.szkołaswietejrodziny.pl/o-szkole> [dostęp: 17.04.2013].

³² *Regulamin Szkoły im. Świętej Rodziny w Warszawie*, <http://www.szkołaswietejrodziny.pl/regulamin#rozdz5> [dostęp: 12.09.2011].

³³ *Kontakt*, <http://www.akwinata.edu.pl/index.php/informacje/kontakt.html> [dostęp: 17.04.2013].

ojczystego, języków klasycznych i nowożytnych, logiki, filozofii, etyki, retoryki, sztuki, nauk przyrodniczych, matematyki i muzyki. Podobnie jak w poprzedniej szkole, założeniem jest nauka połączona z prowadzeniem duszpasterstwa zgodnie z tradycyjną doktryną Kościoła katolickiego³⁴. FSSPX uważa, że nauka języków klasycznych osłabła po II wojnie światowej, co utrudnia poznanie kultury polskiej i europejskiej, które mają źródła w tradycji starożytnej Grecji i Rzymu³⁵. Zdaniem szkoły nauka od poziomu gimnazjum wymaga kontaktu uczniów z akademickim charakterem poszczególnych przedmiotów, dlatego nauczyciele Gimnazjum i Liceum rekrutują się spośród pracowników szkół wyższych³⁶. W 2009 roku w związku z placówką pojawił się konflikt. Szkoła katolicka w Józefowie została założona w 1991 roku przez Towarzystwo Absolwentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Stowarzyszenie rozpoczęło budowę, ale nie miało pieniędzy na jej ukończenie. Zwróciło się do FSSPX, które za 2 mln zł ukończyło inwestycję. W 2005 roku zmieniono organ założycielski ze Stowarzyszenia na Fundację Schola-Konwalia. Powstał spór o to, do kogo należy szkoła³⁷, oraz o treści przekazywane w czasie zajęć lekcyjnych – według członków Towarzystwa były zbyt surowe i tradycyjne³⁸.

FSSPX posiada także wydawnictwo *Te Deum* z siedzibą w Warszawie. Oprócz książek teologicznych wydaje publikacje na temat polityki, historii Polski i historii powszechnej³⁹. Organem prasowym FSSPX w Polsce jest czasopismo „Zawsze Wierni”, mające w podtytule „Prawdzie katolickiej – prawdzie jedynej”. Czasopismo prezentuje doktrynę Kościoła katolickiego sprzed II Soboru Watykańskiego, porusza tematy polityczne

³⁴ *Program*, <http://www.akwinata.edu.pl/index.php/ksztacenie/program.html> [dostęp: 17.04.2013].

³⁵ *Języki klasyczne*, <http://www.akwinata.edu.pl/index.php/ksztacenie/program/jzyki-klasyczne.html> [dostęp: 17.04.2013].

³⁶ *Nauczyciele*, <http://www.akwinata.edu.pl/index.php/ksztacenie/kadra.html> [dostęp: 17.04.2013].

³⁷ A. Szymański, *Rozłam na Piotra Skargi*, <http://www.kurierpoludniowy.pl/wiadomosci.php?art=3387> [dostęp: 17.04.2013].

³⁸ *W sprawie lefebrystów interweniuje w kuratorium*, <http://new-arch.rp.pl/arttykul/842556.html> [dostęp: 23.12.2012].

³⁹ *Te Deum. Wydawnictwo tradycji katolickiej*, <http://www.tedeum.pl/> [dostęp: 17.04.2013].

i historyczne. Na bieżąco analizuje i komentuje przykłady ekumenizmu posoborowego z magisterium sprzed II Soboru Watykańskiego⁴⁰. Ukazuje się od 1994 roku, na początku funkcjonując jako dwumiesięcznik, a od 2004 roku jako miesięcznik. Od 2013 roku jest wydawane ponownie jako dwumiesięcznik⁴¹. Na jego łamach pisali historycy i politolodzy, m.in. Sławomir Cenckiewicz (były redaktor naczelny pisma „Zawsze Wierni”)⁴² i Jacek Bartyzel⁴³ (profesor Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu). Aktualnie redaktorem naczelnym jest Edward Wesołek⁴⁴.

FSSPX WOBEC SPORU O KRZYŻE NA ŻWIROWISKU W OŚWIĘCIMIU

W 1998 roku FSSPX podejmowało działania w sprawie krzyża na żwirowisku w Oświęcimiu. Przedmiot sporu, w który zaangażowane były różne środowiska (m.in. Żydzi i katolicy), stanowił krzyż papieski, przy którym odprawił w 1979 roku Mszę św. Jan Paweł II. Krzyż stał na terenie byłego klasztoru sióstr karmelitanek, które opuściły go w 1993 roku. 19 lutego pełnomocnik rządu ds. kontaktów z diasporą żydowską Krzysztof Śliwiński poinformował, że krzyż zostanie przeniesiony, na co Stolica Apostolska wyraziła już zgodę. W wyniku ugody i przejęcia dawnego klasztoru przez Skarb Państwa wszystkie katolickie symbole religijne miały być przeniesione z terenu żwirowiska przy byłym niemieckim obozie zagłady w Oświęcimiu, gdzie w czasie II wojny światowej Niemcy mordowali Żydów, Polaków, Romów oraz inne narodowości⁴⁵. FSSPX było przeciwnie usunięciu krzyża, powołując się na słowa prymasa Polski Józefa Glempa⁴⁶ (wyzrażającego podobne opinie) i słowa premiera rządu

⁴⁰ „Zawsze Wierni”, http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/ [dostęp: 17.04.2013].

⁴¹ Redakcja, *Zmiany w „Zawsze Wierni”. Po 18 latach doświadczeń...*, „Zawsze Wierni” 2012, nr 12, s. 6-10.

⁴² S. Cenckiewicz, *Lefebrofobia modernistów czyli tradycyjny przegląd prasy*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 24, s. 40.

⁴³ http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/szukaj?q=Bartyzel [dostęp: 17.04.2013].

⁴⁴ Redakcja, „Zawsze Wierni” 2011, nr 8, s. 1.

⁴⁵ *Usunięcie krzyża w Oświęcimiu*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 21, s. 36-37.

⁴⁶ Józef Glemp (ur. 1929): kardynał, prymas Polski w latach 1981-2009; w latach 1981-2004 przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski.

RP Jerzego Buzka. W „Zawsze Wierni” na poparcie stanowiska FSSPX cytowano także wypowiedź szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Wiesława Walendziaka, który stwierdził, że „[...] jeśli krzyż – który formalnie rzecz biorąc stoi poza terenem obozu – przeszkadza, to niebawem może zacząć się dyskusja, czy na terenie miasta Oświęcim w ogóle mogą stać kościoły [...]”⁴⁷. 21 lipca 1998 roku Edward Wesolek z FSSPX razem z grupą zwolenników poprowadził modlitwy i wygłosił kazanie pod papieskim krzyżem. Z kolei 15 sierpnia 1998 roku Stehlin z FSSPX odprawił Mszę św. w klasycznym rycie. Poświęcił przy tym krzyż ustawiony przez FSSPX na żwirowisku i te umieszczone m.in. przez Duszpasterstwo Ludzi Pracy z Gliwic. 30 sierpnia 1998 roku Stehlin ponownie odprawił Mszę św. pod krzyżem papieskim i poświęcił nowe krzyże⁴⁸ – powiedział wówczas, że wierze katolickiej zagraża ekumenizm, ponieważ „[...] dialog z innymi wyznaniem i religiami staje się ważniejszy od prawd wiary [...]”⁴⁹. W czasie Mszy stwierdził:

[...] odnosi się wrażenie, że walka o likwidację Krzyża jest prywatną inicjatywą arcybiskupa Życińskiego⁵⁰, który nie jest reprezentatywny dla Episkopatu, ale ma dużą siłę przebicia, jak piszą gazety. Jest on często cytowany w mediach, a głosy innych biskupów – obrońców Krzyża – skrzętnie pomijane [...]”⁵¹.

O Mszy FSSPX poinformował program informacyjny TVP2 „Panorama”⁵². 13 września 1998 roku K. Stehlin w wywiadzie dla „Tygodnika Siedleckiego” stwierdził, że „[...] nie byłoby problemu krzyży oświęcimskich, gdyby Kościół trwał przy wiekowej Tradycji [...]”⁵³. W opinii publicystki dziennika „Rzeczpospolita” Ewy Czaczkowskiej „[...] konflikt

⁴⁷ T. Kubiak, *Krzyż oświęcimski – zgorszenie dla Żydów, głupstwo dla pogan*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 22, s. 20–23.

⁴⁸ S. Cenckiewicz, *Kalendarium konfliktu oświęcimskiego marzec 1983 – wrzesień 1998*, „Zawsze Wierni” 1998, nr specjalny, s. 26–57.

⁴⁹ *Lefebryści na żwirowisku*, „Gazeta Wyborcza” 1998, nr 203, s. 1.

⁵⁰ Józef Życiński (1948–2011): arcybiskup Kościoła katolickiego; metropolita lubelski w latach 1997–2011.

⁵¹ K. Stehlin, *Pax Christi in Regno Christi*, „Zawsze Wierni” 1998, nr specjalny, s. 18.

⁵² S. Cenckiewicz, *Kalendarium...*, op. cit., s. 57.

⁵³ *Ibidem*, s. 60.

na żwirowisku wygrywają lefebryści. Do tej pory tylko nieliczni w Polsce słyszeli o Bractwie Kapłańskim św. Piusa X, jeszcze mniej o jego obecności w naszym kraju. W niedzielę cała Polska zobaczyła, jak ks. Karl Stehlin odprawia mszę na żwirowisku i krytykuje biskupów katolickich [...]”⁵⁴. Po usunięciu krzyży ze żwirowiska w Oświęcimiu w nocy z 27 na 28 maja 1999 roku FSSPX wydało oświadczenie, w którym stwierdzono: „[...] świętokradztwem i pogańskim barbarzyństwem można jedynie określić brutalną akcję likwidacji krzyży na oświęcimskim Żwirowisku, przeprowadzoną pod osłoną nocy [...]”⁵⁵.

KRYTYKA KONKORDATU POMIĘDZY RZECZĄPOSPOLITĄ POLSKĄ A STOLICĄ APOSTOLSKĄ

Po ratyfikowaniu 25 marca 1998 roku konkordatu między Rzecząpospolitą Polską a Stolicą Apostolską (podpisanego 18 lipca 1993 roku)⁵⁶ FSSPX określało *Konkordat* jako liberalny⁵⁷. Twierdziło, że preambuła *Konkordatu* zawierała obraz Kościoła jako „organizacji humanitarystycznej służącej rozwojowi człowieka⁵⁸” – miał to być skutek idei papieża Pawła VI, który sprzyjał przemianom katolicyzmu w kierunku antropocentryzmu i kultu człowieka. Zarzucano też, że *Konkordat* mówił o prawach człowieka, które miały swój rodowód w Rewolucji Francuskiej i były potępiane m.in. przez Grzegorza XVI w encyklice *Mirari vos*⁵⁹, Leona XIII w encyklice *Libertas i Immortale Dei*⁶⁰ i św. Piusa X w liście *Notre charge apostolique*⁶¹. FSSPX krytykowała też przywołanie w preambule

⁵⁴ E. Czackowska, *Rozłamu na razie nie będzie*, <http://new-arch.rp.pl/artypku/191733.html> [dostęp: 24.12.2012].

⁵⁵ K. Stehlin, *Niech krzyże pozostaną w Harmężach!*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 29, s. 8–9.

⁵⁶ *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzecząpospolitą Polską*, <http://kosciol.wiara.pl/doc/489438.Konkordat-miedzy-Stolica-Apostolska-i-Rzeczapospolita-Polska> [dostęp: 17.04.2013].

⁵⁷ A. Gwiazda, *Czy konkordat może uniknąć oskarżenia o liberalizm?*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 22, s. 54.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Por. Grzegorz XVI, *Mirari vos*, Warszawa 2003, *passim*.

⁶⁰ Por. Leon XIII, *Libertas*, Warszawa 2001, *passim*; Leon XIII, *Immortale Dei*, Warszawa 2001, *passim*.

⁶¹ Por. Pius X, *Notre charge apostolique*, Warszawa 2002, *passim*.

deklaracji *Dignitatis humanae* o wolności religijnej, zarzucając, że opierała się na błędnym rozumieniu godności człowieka, która sprowadzała się do autonomii jednostki⁶². Według FSSPX *Stolica Apostolska* nie próbowała nawet wprowadzić do konkordatu żadnych rozwiązań prawnych adekwatnych dla państwa katolickiego. W opinii FSSPX błędem było także to, że swoboda Kościoła (art. 5 *Konkordatu*) wynika nie z „boskiego charakteru i boskiego posłannictwa”, ale z liberalizmu, który teoretycznie uznawał zrównanie w prawach wszystkich wyznań. Zapisom art. 8 *Konkordatu* zarzucano, że zapewniał wolność kultu zgodnie z art. 5, czyli na podstawie wolności religijnej, a nie jako prawdziwej religii⁶³. Przy krytyce dokumentu FSSPX porównywało go z *Konkordatem* z czasów II Rzeczypospolitej, zaznaczając, że nie był do końca prawidłowy, ponieważ katolicyzm nie stanowił religii panującej, a jedynie uprzywilejowaną. *Konkordat* przedwojenny zawierało „w imię Przenajświętszej Niepodzielnej Trójcy”, czego nie było już w nowym *Konkordacie*. Ten z 1925 roku obiecywał wspomaganie Kościoła przy realizacji określonych dekretów kościelnych, co wpisywało się w „rolę służebną państwa” – miało ono pomagać w realizowaniu kar kanonicznych wobec duchownych i chronieniu kultu. W nowym *Konkordacie* nie było mowy o pomocy Kościołowi katolickiemu przez państwo. Przedwojenny dokument zapewniał ochronę prawną (w art. 5) duchowieństwu we wszystkim, co wynika ze stanu kapłańskiego – w nowym *Konkordacie* nie było takiego zapisu. Umowa z 1925 roku zapewniała duchownym wyjęcie spod orzeczeń sądów cywilnych oraz gwarantowała w razie skazania na więzienie osobne cele w zakładach karnych, odbywanie lekkich kar w klasztorach i prawo do zachowania sutanny – takich zapisów nie było w nowym konkordacie⁶⁴. FSSPX stwierdzało, że gdyby *Konkordat* ratyfikowany w 1998 roku został podpisany z krajem niekatolickim, to można by uznać go za satysfakcjonujący, ale w przypadku Polski oceniano, że „nie pasuje do duszy narodu”. Zdaniem Bractwa *Stolica Apostolska*

⁶² A. Gwiazda, *op. cit.*, s. 56–57.

⁶³ *Ibidem*, s. 58.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 59–60.

traktowała Polskę jak kraj liberalny: nowy *Konkordat* był „[...] owocem soborowej utopii, która usiłuje pogodzić Kościół ze światem współczesnym, a więc z demokracją [...]”⁶⁵.

STOSUNKI PAŃSTWO-KOŚCIÓŁ KATOLICKI WEDŁUG FSSPX

Bractwo w swoich publikacjach wydawanych w Polsce poruszało temat relacji państwa i Kościoła katolickiego oraz dokumentów II Soboru Watykańskiego, które przeczyły według niego tradycyjnej doktrynie Kościoła w tym zakresie. Uchwalonej na II Soborze Watykańskim *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym (Gaudium et spes)* zarzucało, że przedstawia koncepcję „[...] życia politycznego, w którym królują wartości ludzkie, które ogólnie określa się jako głębokie poczucie sprawiedliwości i życzliwości oraz dobro wspólne [...]”⁶⁶. Według FSSPX *Konstytucja* nie przedstawiała życia politycznego opartego na wartościach chrześcijańskich. Bractwo krytykowało także przedstawioną w dokumencie sekularystyczną wizję życia politycznego, która nie była katolicka, oraz ideę wspólnego dobra, która „[...] utożsamia dobro wspólne z warunkami życia społecznego, które pozwalają jednostce i zbiorowości na osiągnięcie pomyślności o charakterze doczesnym [...]”⁶⁷. Przywołując doktrynę sprzed Soboru, Bractwo twierdziło, że państwo, mając autonomię, powinno jednocześnie prowadzić obywateli do zbawienia i Boga⁶⁸. Zdaniem Bractwa *Konstytucja* przeczyła także tradycyjnemu magisterium w zakresie zależności wspólnoty politycznej od Kościoła. Tradycja mówiła o „[...] konieczności podporządkowania doczesnego dobra wspólnego, któremu służy wspólnota polityczna, najwyższemu dobru, do którego dąży Kościół [...]”⁶⁹.

W celu uwiarygodnienia głoszonych poglądów FSSPX cytowało w swoich publikacjach dokumenty papieża sprzed II Soboru Watykań-

⁶⁵ *Ibidem*, s. 62–63.

⁶⁶ *Canonicus, Błędy Vaticanum II, część 4, „Zawsze Wierni”* 2004, nr 4, s. 36.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 38.

skiego, m.in. *Syllabus errorum* Piusa IX⁷⁰, w którym zostały wyszczególnione tezy niezgodne z katolickim magisterium:

- [...] 55. Należy rozdzielić Kościół od Państwa, a Państwo od Kościoła [...];⁷¹
- [...] 77. W naszych czasach już nie jest stosowne, aby religia katolicka traktowana była jako jedyna (*unicam*) religia państwowa, z wyłączeniem wszystkich pozostałych wierzeń [...];⁷².

Istotnym elementem poglądów FSSPX było społeczne panowanie Chrystusa. Przywoływano encyklikę Piusa XI *Quas primas*⁷³, w której papież polecił, aby katolickie państwa oddawały cześć Chrystusowi jako swojemu królowi, ustanawiając w tym celu uroczystość. Miało to uchronić kraje przed laicyzmem. Bractwo uważało, powołując się na Piusa XI, że „[...] ustawy państwowe mogą skutecznie wspierać zadanie Kościoła, o ile oczywiście będą wyrazem prawa Bożego. Takim wspólnym celem Kościoła i państwa jest ochrona małżeństwa i rodziny przed czynnikami, które rozbijają te instytucje [...]”⁷⁴. Krytykując neutralność państwa, FSSPX powoływało się na słowa swojego założyciela M. Lefebvre’a, który twierdził, że:

[...] jej następstwem może być apostazja wielu milionów katolików. [...] celem Kościoła było zawsze nauczanie i prowadzenie do prawdy, a umniejszanie błędu. Dlatego państwo katolickie odmawiało innym religiom prawa do publicznych świątyń. Tolerowało jedynie prywatne praktyki religijne, unikając skandalu, jaki wywoływałyby te świątynie, przyciągając chrześcijan do fałszywych religii. Chroniło zatem wiarę obywateli [...];⁷⁵.

Jako przykład wspomagania przez państwo Kościoła w jego misji, FSSPX w „Zawsze Wierni” przytoczyło wypowiedź wiceministra obrony narodowej Romualda Szeremietiewa, który wypowiadał się na temat

⁷⁰ Por. Pius IX, *Syllabus errorum*, Warszawa 2002, *passim*.

⁷¹ *Canonicus, op. cit.*, s. 38.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Por. Pius XI, *Quas primas*, Warszawa 2001, *passim*.

⁷⁴ K. Kawęcki, *Tu solus altissimus Iesu Christe!*, „Zawsze Wierni” 2008, nr 4, s. 42.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 42–43.

udziału wojska w pielgrzymce na Jasną Górę w 1999 roku: „[...] Matka Boża jest Królową Polski i Hetmanką Żołnierza Polskiego, więc nic dziwnego, że żołnierze idą do swojego dowódcy [...]”⁷⁶. Na łamach czasopiśma Bractwo żałowało, że pozostali członkowie rządu Rzeczypospolitej Polskiej nie myślą w taki sposób, jak wiceminister Szeremietiew⁷⁷.

W swoich publikacjach FSSPX jako przykład państwa spełniającego warunki tradycyjnego magisterium przywoływało Ekwador z czasów rządów Gabriela G. Moreno (wybranego dwa razy na prezydenta w 1856 i 1869 roku), który nadał przywileje katolicyzmowi, zawarł *Konkordat* ze Stolicą Apostolską (1863 rok), zlikwidował niewolnictwo i domy publiczne⁷⁸. W swojej drugiej kadencji przyczynił się do powstania konstytucji skonstruowanej na zasadach z encyklik Piusa IX: katolicyzm stał się religią państwową, a inne religie były tolerowane, nie mając jednak prawa do kultu publicznego. Funkcje państwowe mogli pełnić tylko katolicy. Za jego rządów w 1873 roku Kongres Narodowy Ekwadoru ratyfikował *Akt Poświęcenia Ekwadoru Najświętszemu Sercu Pana Jezusa*⁷⁹. Przykładem katolickiego polityka był też według Bractwa Antonio de Oliveira Salazar⁸⁰ z Portugalii, którego w czasopiśmie „Zawsze Wierni” nazwano „katolickim technokratą”⁸¹. Według FSSPX Salazar dokonał zmian społeczno-politycznych w Portugalii zgodnie z encyklikami Leona XIII *Rerum novarum*⁸² i Piusa XI *Quadragesimo anno*⁸³: podstawą w społeczeństwie był solidaryzm opisywany przez Salazara jako „[...] nacjonalizm solidny, roztropny i pojednawczy [...]”⁸⁴. Fundament stanowiła rodzina, a kobietom rząd udzielał wsparcia, aby nie musiały pracować w fabrykach oraz

⁷⁶ S. Cenckiewicz, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 30, s. 105–106.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 106.

⁷⁸ S. Skowronek, *Gabriel García Moreno*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 5, s. 9–10.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 10.

⁸⁰ Antonio de Oliveira Salazar (1889–1970): premier Portugalii w latach 1932–1968; autor koncepcji „Nowego Państwa” (port. „Estado Novo”); negował liberalną demokrację parlamentarną, którą traktował jako zagrożenia dla instytucji państwa i narodu.

⁸¹ R. Mozgol, *Antoni Salazar – katolicki technokrata*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 5, s. 20.

⁸² Por. Leon XIII, *Rerum novarum*, Warszawa 2001, *passim*.

⁸³ Por. Pius XI, *Quadragesimo anno*, Warszawa 2002, *passim*.

⁸⁴ R. Mozgol, *op. cit.*, s. 23.

mogły zająć się rolą matek i wychowywaniem dzieci, co oceniano jako równie ważne jak praca mężczyzn. Rodzina była podporą społeczeństwa, dlatego według Salazara praca kobiet-matek przyczyniała się do rozpadu rodzin, a w konsekwencji społeczeństwa⁸⁵.

STOSUNEK FSSPX DO KARY ŚMIERCI

Wypowiadając się na temat kształtu państwa, FSSPX poruszało temat kary śmierci. Słuszność stosowania w państwie tej kary uzasadniano słowami św. Tomasza z Akwinu: „[...] grzeszników, od których raczej szkody spodziewać się można dla innych niżeli poprawy, zarówno prawo boskie jak i ludzkie nakazuje skazywać na śmierć. Czyniąc to sędzia kieruje się nie nienawiścią, lecz miłością, dla dobra społeczeństwa, które ma większą wartość niż życie jednostki [...]”⁸⁶. Wyroki śmierci orzekane przez sądy miały przyczyniać się według Bractwa do zbawienia duszy osoby, która popełniła przestępstwo⁸⁷.

Bractwo w swoim czasopiśmie omawiało próbę przywrócenia kary śmierci w Polsce w 2004 roku na wniosek posłów klubu parlamentarnego Prawo i Sprawiedliwość (PiS). Zarzucano PiS-owi, że przez nieobecność kilku posłów tej partii projekt przepadł w procedurze legislacyjnej⁸⁸. Krytykowano też Platformę Obywatelską (PO) za niechęć wobec kary śmierci: „[...] Poseł Cezary Grabarczyk z PO w czasie debaty wysypał z mównicy sejmowej wszystkie kamienie leżące na zajęczych sercach polityków liberalnych. A są to głazy olbrzymie [...]”⁸⁹. W ten sposób komentowano obiekcje polityków PO uzasadniane obowiązkiem przestrzegania prawa europejskiego z racji członkostwa w Unii Europejskiej (UE). W ekspertyzach wyrażano zdanie, że na Polskę mogłyby zostać nałożone sankcje. „Zawsze Wierni” twierdziło, że nałożenie

⁸⁵ *Ibidem*, s. 23–24.

⁸⁶ K. Stehlin, *Święty Tomasz wobec kary śmierci*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 27, s. 127.

⁸⁷ T. Wielgus, *Kara śmierci a odpuszczenie grzechów*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 27, s. 126.

⁸⁸ Z. Jodłowska, *Kanibale i wegetarianie czyli przewrotnie o karze śmierci*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 12, s. 21.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 22.

sankcji przez UE musiałyby się wiązać z potraktowaniem kary śmierci jako dyskryminacji – według krytycznego stosunku czasopisma do UE taka interpretacja jest możliwa z punktu widzenia lewicowych wartości⁹⁰. „ZW” zauważyło, że zwolennicy, jak i przeciwnicy kary śmierci powoływali się na dokumenty papieża Jana Pawła II. Zwolennik kary śmierci poseł Zbigniew Ziobro (PiS) powoływał się na jego nauczanie⁹¹. Z kolei prezydent RP Aleksander Kwaśniewski twierdził, że „[...] propozycja PiS jest koncepcją błędną, niezgodną z europejskimi standardami i nauczaniem Jana Pawła II [...]”⁹². Dla prymasa Polski J. Glempa wprowadzenie kary śmierci byłoby powrotem do dawnych rozwiązań prawnych. Józef Życiński stwierdzał, powołując się na Jana Pawła II, że kara śmierci byłaby czynem tragicznym⁹³. Zdaniem FSSPX współczesny sprzeciw wobec kary śmierci miał swoje źródło w błędach filozofii Oświecenia. Sprzeciw miał wynikać z rozumienia państwa jako umowy społecznej. Tak postrzegane państwo było traktowane jako organizacja doczesna nierealizująca zasad Bożych dotyczących zbawienia. Opór dotyczył także pojmowania człowieka jako dobrego z natury, co prowadziło zdaniem FSSPX do „ideologii praw człowieka”⁹⁴.

STANOWISKO FSSPX WOBEC PROBLEMU ABORCJI I ZAPŁODNIENIA METODĄ IN VITRO

Uwagę FSSPX zwracała działalność antyaborcyjna w Polsce, m.in. marsze w obronie życia. Jeden z nich został zorganizowany w 1996 roku w proteście przeciw nowelizacji ustawy antyaborcyjnej przez Parlament RP, zdominowany przez ugrupowania lewicowe (m.in. Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unię Pracy). Parlament rozszerzył prawo do aborcji. Zdaniem FSSPX stało się tak, ponieważ protesty przeciw nowelizacji skupiały się na akcentowaniu praw człowieka zamiast na przywróceniu

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*, s. 24.

⁹² *Ibidem*, s. 23.

⁹³ *Ibidem*, s. 23–24.

⁹⁴ *Ibidem*, s. 25.

społecznego panowania Chrystusa⁹⁵: organizacje sprzeciwiające się zabijaniu nienarodzonych dzieci odwoływały się do współpracy ekumenicznej. FSSPX nie rozumiało, jak w Polsce, gdzie katolicy stanowili większość, organizacje *pro life* (często inicjowane przez biskupów katolickich) mogą prowadzić ekumenizm, np. pismo „Głos dla Życia” zamieszczało wypowiedzi muzułmanina sprzeciwiające się aborcji⁹⁶. W opinii FSSPX obrona życia poczętego miała się odbywać dzięki wartościom katolickiej Tradycji, bez prowadzenia „fałszywego ekumenizmu”⁹⁷.

W maju 1997 roku Trybunał Konstytucyjny zdecydował, że nowelizacja ustawy antyaborcyjnej jest niezgodna z *Konstytucją RP*. FSSPX wypowiadało się pozytywnie na temat postanowień Trybunału, który uznał argumenty zwolenników aborcji, jak na przykład tzw. ciężką sytuację życiową, za niemające podstaw. Sędziowie stwierdzili, że trudna sytuacja materialna kobiety nie była porównywalna na skali wartości z życiem dziecka poczętego. Równocześnie w „Zawsze wierni” wymieniono nazwiska sędziów Trybunału Konstytucyjnego, którzy głosowali za utrzymaniem szerokiego dostępu do aborcji: Zdzisława Czeszejko-Sochackiego, Lecha Garlickiego i Wojciecha Sokolewicz⁹⁸.

W kwestii zapłodnienia *in vitro* i dyskusji, jaka przetoczyła się przez media w Polsce nt. dopuszczalności takiej metody zapłodnienia, FSSPX zarzucało biskupom, że o ile potrafili przypomnieć magisterium Kościoła katolickiego ten temat, to nie potrafili już wskazać publicznie, jakie były konsekwencje negocjowania magisterium i w praktyce jego odrzucenia. Zdaniem FSSPX polscy biskupi obawiali się nazwania tych konsekwencji grzechem, ponieważ zostaliby oskarżeni przez postępowe środowiska o „straszenie piekłem”⁹⁹. Zarzucano też biskupom, że nie ostrzegli polityków ustanawiających prawo, że uchwalenie prawa o *in vitro* będzie grzechem – w opinii FSSPX nie chciano „[...] robić przykrości prominentnym

⁹⁵ S. Cenckiewicz, R. Chmielewski, *Narodowe Marsze w obronie życia*, „Zawsze Wierni” 1997, nr 16, s. 28.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 29.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 30.

⁹⁸ S. Cenckiewicz, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1997, nr 17, s. 34-35.

⁹⁹ J. Dobiecki, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2010, nr 7, s. 24.

przedstawicielom Kościoła łagiewnickiego¹⁰⁰, którzy w swojej większości popierają dopuszczenie metody *in vitro*, a nawet jej finansowanie ze środków publicznych [...]”¹⁰¹ (chodziło tu o katolickich polityków z PO). W tym kontekście opisano też sprawę przyjęcia przez kard. Stanisława Dziwisza¹⁰² przed pierwszą turą wyborów prezydenckich w 2010 roku Bronisława Komorowskiego¹⁰³, który „[...] jednoznacznie popiera niemoralne zapłodnienie pozaustrojowe (*in vitro*) [...]”¹⁰⁴.

Negatywna postawa FSSPX wobec legalizacji aborcji i zapłodnienia *in vitro* wynikała z przyjętego modelu rodziny, na który miały wpływ m.in. tradycyjne zasady magisterium katolickiego. Rodziny katolików identyfikujących się z tradycyjną nauką Kościoła w większości mieściły się w modelu rodziny wielodzietnej¹⁰⁵.

OCENA DZIAŁALNOŚCI EKUMENICZNEJ KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI

Uwagę FSSPX skupiała na sobie również działalność ekumeniczna członków Konferencji Episkopatu Polski. Herezjami nazywano wypowiedzi nt. ekumenizmu Alfonsa Nossola¹⁰⁶: „Ekumenizm wymaga ciągłego nawracania się. Nie z jednego wyznania na drugie, ale radykalnego nawracania się w obrębie własnego wyznania”¹⁰⁷. Nossol twierdził, że nawrócenie się nie może wynikać z prozelityzmu. FSSPX stwierdziło, że

¹⁰⁰ Sformułowanie medialne używane jako przeciwwaga dla Kościoła toruńskiego utożsamianego z Radiem Maryja; synonim liberalnego katolicyzmu w Polsce.

¹⁰¹ J. Dobiecki, *op. cit.*, s. 24.

¹⁰² Stanisław Dziwisz (ur. 1939): arcybiskup i kardynał Kościoła katolickiego; od 2005 r. metropolita krakowski.

¹⁰³ Bronisław Komorowski (ur. 1952): opozycjonista w okresie PRL; po 1989 r. poseł, minister obrony narodowej, Marszałek Sejmu; były członek Platformy Obywatelskiej; od 2010 r. prezydent RP.

¹⁰⁴ J. Dobiecki, *op. cit.*, s. 24.

¹⁰⁵ M. Karas, *op. cit.*, s. 116.

¹⁰⁶ Alfons Nossol (ur. 1932): arcybiskup Kościoła katolickiego; ordynariusz opolski w latach 1977–2009.

¹⁰⁷ P. Błaszowski, S. Cenckiewicz, M.A. Nowak, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 28, s. 90.

Nossol przedstawił prozelityzm jako korzystne zaprezentowanie zasad wyznania z pominięciem głównego celu, jakim jest zbawienie¹⁰⁸.

W „Zawsze Wierni” opisywano też ekumeniczną działalność bpa Antoniego Dydyca¹⁰⁹, który przyzwalał w diecezji drohiczyńskiej na stosowanie ekumenicznych praktyk, przejawiających się spotkaniami biskupa katolickiego z prawosławnymi uczniami w szkołach albo wzajemnym zastępowaniem się na lekcjach nauczycieli religii katolickiej i prawosławia. Podawano też jako negatywny przykład witanie w 1999 roku papieża Jana Pawła II przez prawosławnych samorządowców¹¹⁰.

Krytycznie odnoszono się też do decyzji abpa Damiana Zimonia¹¹¹, który w imieniu archidiecezji katowickiej przekazał kościoł w Siemianowicach wyznaniu ewangelicko-augsburskiemu (któremu władze państwowe odebrały go po wojnie). Miał to być ekumeniczny gest z okazji 2000 roku. Informację tę zatytułowano „Abp Zimoń daje kościół protestantom!”¹¹².

Na podstawie depeszy Katolickiej Agencji Informacyjnej „Zawsze Wierni” opisywało spotkanie ekumeniczne w Szczecinie, w którym uczestniczyli abp Józef Kowalczyk¹¹³ i abp Zygmunt Kamiński¹¹⁴ z okazji roku 2000 w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej. Przywołano wystąpienie Piotra Gasia „W Kościele nie ma elity”. W celu okazania niechęci przed jego nazwiskiem ujęto słowo „ksiądz” w cudzysłów. Podobnie, pisząc, że pochodzi on z Kościoła ewangelicko-augsburskiego, ujęto w cudzysłów słowo „Kościół”. Wymieniono także inne wyznania obecne na spotkaniu: polskokatolików i zielonoświątkowców¹¹⁵.

¹⁰⁸ *Ibidem*, s. 90–91.

¹⁰⁹ Antoni Dydyc (ur. 1938): biskup Kościoła katolickiego; ordynariusz diecezji drohiczyńskiej.

¹¹⁰ P. Błaszowski, S. Cenckiewicz, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 29, s. 151.

¹¹¹ Damian Zimoń (ur. 1934): arcybiskup Kościoła katolickiego; w latach 1992–2011 metropolita katowicki.

¹¹² S. Cenckiewicz, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 30, s. 93.

¹¹³ Józef Kowalczyk (ur. 1938): arcybiskup Kościoła katolickiego; w latach 1989–2010 nuncjusz apostolski w Polsce; od 2010 r. metropolita gnieźnieński i prymas Polski.

¹¹⁴ Zygmunt Kamiński (1933–2010): arcybiskup Kościoła katolickiego; 1988–1999 biskup ordynariusz płocki; 1999–2009 metropolita szczecińsko-kamieński.

¹¹⁵ M.A. Nowak, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2000, nr 4, s. 127.

Sceptyczny komentarz FSSPX wywołało także przyznanie w 2004 roku nagrody „Śląskie Szmaragdy” abp. Damianowi Zimoniowi przez Kościół ewangelicko-augsburski (w „Zawsze Wierni” słowo „Kościół” ponownie zapisano w cudzysłowach) za działalność na rzecz ekumenizmu, tolerancji i pojednania. Abp Zimoń stwierdził, że „Ten Szmaragd jest symbolem wyznaniowej i kulturowej różnorodności Śląska. [...] Ta nagroda symbolizuje pluralizm współczesnego społeczeństwa [...]”¹¹⁶. W komentarzu „Zawsze Wierni” stwierdzono:

[...] żyjemy w czasach, gdy to, co jednorodne, jest postrzegane przez wielu jako gorsze niż to, co zróżnicowane. Pluralizm powoli staje się cnotą, celem, dobrem samym w sobie. Dziś nawet o jedności Kościoła próbuje się mówić jedność w różnorodności. Jednak to jedność jest stanem normalnym, i to nie jakakolwiek jedność, tylko jedność katolicka [...]”¹¹⁷.

Bractwo komentowało także obchody Dnia Islamu w 2004 roku przez Kościół katolicki w Polsce. Opisywało ekumeniczne nabożeństwo, które mu przewodniczyli bp Tadeusz Pikus¹¹⁸ i mufti Tomasz Miśkiewicz¹¹⁹. Katolicy i muzułmanie recytowali *Koran*. Muzułmanie uznali takie spotkanie za „wielki gest ze strony Kościoła katolickiego”¹²⁰, a katolicy stwierdzili, że wejście Polski do struktur UE może przyczynić się do powiększenia liczby muzułmanów w kraju, a wtedy trzeba będzie prowadzić rozmowy międzyreligijne. W komentarzu „Zawsze Wierni” stwierdzało:

[...] Czytając tak często pojawiające się doniesienia o ekumenicznych i międzyreligijnych szaleństwach, stajemy się być może stopniowo coraz bardziej znieczuleni na objawy zabójczego dla duszy indyferentyzmu. Obserwacja neokatolickiego życia prowadzi nas do smutnej refleksji, że praktycznie wszystkie jego objawy są skażone modernizmem. [...]”¹²¹.

¹¹⁶ T. Piotrowski, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 12, s. 30.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ Tadeusz Pikus (ur. 1949): biskup Kościoła katolickiego; biskup pomocniczy archidiecezji warszawskiej.

¹¹⁹ Tomasz Miśkiewicz (ur. 1977): mufti Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczpospolitej Polskiej.

¹²⁰ T. Piotrowski, *op. cit.*, s. 32.

¹²¹ *Ibidem*, s. 32–33.

FSSPX WOBEC AKCESJI POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Bractwo zabierało głos w sprawie integracji Polski z UE oraz po akcesji w 2004 roku wypowiadało się na temat jej funkcjonowania. „Zawsze Wierni” poddawało w wątpliwość wypowiedź przewodniczącego COMECE Josefa Homeyera, który w 2000 roku w Hanowerze z okazji 50. rocznicy ogłoszenia planu Schumana powiedział, że „Proces integracji europejskiej jest jednym z największych sukcesów XX wieku [...]”¹²². Tytuł tej informacji brzmiał *Jednoczenie Europy – sukcesem XX wieku?*, a więc sceptycznie¹²³.

W krytycznym kontekście przywoływano słowa abpa J. Życińskiego z 2003 roku, gdy stwierdził, że głosowanie w referendum przeciw wejściu Polski do UE oznacza niebycie katolikiem, ponieważ „Dla zjednoczonej Europy nie ma alternatywy. I to jest stanowisko biskupów Europy. [...] Jest to stanowisko obowiązujące dla katolików. [...]”¹²⁴.

Komentując inicjatywę Episkopatu Polski dotyczącą „duchowego przygotowania” Polaków do integracji z UE, FSSPX porównywało je do nowenny z czasów rządów komunistycznych w Polsce. Akcesja Polski do UE była przedstawiana na łamach „Zawsze Wierni” jako mająca charakter apostazji. O UE stwierdzono, że „[...] w obecnym kształcie, zasługuje na rozdarcie szat, jęk przerażenia i odrazy [...]”¹²⁵.

ZAKOŃCZENIE

W porównaniu z innymi tradycyjnymi instytucjami kapłańskimi takimi jak np. Bractwo Kapłańskie Świętego Piotra, FSSPX współpracowało z pravicowymi organizacjami politycznymi. Na Mszach odprawianych w kaplicach FSSPX pojawiali się członkowie Unii Polityki Realnej, monarchiści, zwolennicy myśli narodowej, członkowie Młodzieży Wszepolskiej i członkowie ZChN. Było to spowodowane ograniczonym do-

¹²² Redakcja, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2000, nr 3, s. 94.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ J. Dobiecki, *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2009, nr 10, s. 27.

¹²⁵ T. Piotrowski, *op. cit.*, s. 34.

stępem do liturgii w klasycznym rycie rzymskim w poszczególnych diecezjach. Zdaniem niektórych tradycjonalistów, FSSPX w Polsce skupiało w większości ludzi młodych posiadających wyższe wykształcenie, którzy starali się zrozumieć magisterium Kościoła katolickiego oraz to, co wydarzyło się w trakcie II Soboru Watykańskiego, i krótko po nim. W latach 90. XX wieku, gdy biskupi diecezjalni niechętnie wydawali indulty (na podstawie motu proprio *Ecclesia Dei*) na celebrowanie Mszy w klasycznym rycie rzymskim, wiele osób z życia publicznego korzystało z posługi księży FSSPX (choć nie można stwierdzić, że byli na stałe związani z FSSPX), np. Marek Jurek, Łukasz Kluska (prezes Organizacji Monarchistów Polskich), Jacek Bartyzel (opozycjonista z czasów PRL, monarchista i wykładowca akademicki), Arkadiusz Marcinkiewicz (polityk ZChN i brat byłego premiera Kazimierza Marcinkiewicza)¹²⁶. Na portalu internetowym Klubu Zachowawczo-Monarchistycznego publikowane były artykuły K. Stehlina z FSSPX, np. *Nauka o państwie św. Tomasza z Akwinu a Unia Europejska*¹²⁷.

Liczbę zwolenników FSSPX w Polsce szacowano w 2011 r. na około 3800 osób. Zaliczali się do nich ludzie uczestniczący regularnie w liturgii sprawowanej w klasycznym rycie rzymskim w kaplicach Bractwa, ludzie utrzymujący regularny kontakt z FSSPX oraz osoby wspierające finansowo jego działalność¹²⁸.

Podsumowując analizę działalności FSSPX w Polsce, można skonstruować ogólny model funkcjonowania organizacji. Bractwo posiada swoje ośrodki w większych miastach Polski (głównie są to stolice województw, ośrodki akademickie), gdzie zakłada kaplice i preoraty. Uzasadniając swoje funkcjonowanie, powołuje się na jurysdykcję zastępczą w Kościele katolickim, czego konsekwencją jest nieorganizowanie parafii, a zakładanie wspomnianych już kaplic. W celu pełnego

¹²⁶ W. Szablowski, *Miotły Pana Boga*, http://wyborcza.pl/1,76842,6305413,Miotly_Pana_Boga.html?as=3&startsz=x [dostęp: 17.04.2013].

¹²⁷ K. Stehlin, *Nauka o państwie św. Tomasza z Akwinu a Unia Europejska*, http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/artukul/607 [dostęp: 17.04.2013]

¹²⁸ Korespondencja elektroniczna z przelożonym FSSPX na Europę Środkowo-Wschodnią ks. K. Stehlinem z dnia 20.09.2011.

realizowania swoich zadań FSSPX stworzyło zaplecze edukacyjne na wszystkich poziomach kształcenia powszechnego (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum) oraz wydawnictwo, które publikuje książki z dziedziny szeroko rozumianych nauk humanistycznych, społecznych i teologicznych. Charakterystyczne w działalności Bractwa jest zajmowanie stanowiska w kwestiach społecznych i politycznych, które różni się od stanowiska Konferencji Episkopatu Polski – ten antagonizm był widoczny np. w kwestii ratyfikacji *Konkordatu*, sprawy krzyży na zwirowisku w Oświęcimiu lub akcesji Polski do Unii Europejskiej. Z całą pewnością można stwierdzić, że FSSPX na tle innych grup tradycjonalistycznych w Polsce oprócz tradycyjnej liturgii według ksiąg z 1962 roku przekazuje tradycyjną doktrynę Kościoła katolickiego niezawierającą zmian wynikających z reform posoborowych (a więc nie tylko obrzędowość, ale także magisterium). Z tego powodu bywa bardziej atrakcyjny dla tradycjonalistów niż tzw. środowiska indultowe czy postindultowe (sprawujące liturgię sprzed reformy za zgodą lokalnego biskupa) – taka sytuacja miała miejsce m.in. we Wrocławiu w 2012 roku, gdzie FSSPX założyło swoją kaplicę¹²⁹.

Bibliografia

- Błaszowski P., Cenckiewicz S., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 29.
 Błaszowski P., Cenckiewicz S., Nowak M.A., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 28.
 Canonicus, *Błędy Vaticanum II*, część 4, „Zawsze Wierni” 2004, nr 4.
 Cenckiewicz S., *Kalendarium konfliktu oświęcimskiego marzec 1983 – wrzesień 1998*, „Zawsze Wierni” 1998, nr specjalny.
 Cenckiewicz S., *Lefebrofobia modernistów czyli tradycyjny przegląd prasy*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 24.
 Cenckiewicz S., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1997, nr 17.
 Cenckiewicz S., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 30.

¹²⁹ R. Tomaszczuk, *Początek schizmy*, <http://kosciol.wiara.pl/doc/1440709.Poczatek-schizmy> [dostęp: 17.04.2013].

- Cenkiewicz S., Chmielewski R., *Narodowe Marsze w obronie życia*, „Zawsze Wierni” 1997, nr 16.
- Dobiecki J., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2009, nr 10.
- Dobiecki J., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2010, nr 7.
- Encyklopedia polityczna. T. 1. Myśl polityczna: główne pojęcia, doktryny i formy ustroju*, red. J. Bartyzel, B. Szlachta, A. Wielomski, Radom 2007.
- Grochowska M., *Szarańcza w rękę Boga*, „Gazeta Wyborcza” 1999, nr 106.
- Grzechowiak S., *Ruch arcybiskupa Lefebvre’a: ku rozłamowi w Kościele posoborowym*, Gniezno 1998.
- Grzegorz XVI, *Mirari vos*, Warszawa 2003.
- Gwiazda A., *Czy konkordat może uniknąć oskarżenia o liberalizm?*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 22.
- Jodłowska Z., *Kanibale i wegetarianie czyli przewrotnie o karze śmierci*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 12.
- Karas M., *Integryzm Bractwa Kapłańskiego Św. Piusa X. Historia i doktryna rzymskokatolickiego ruchu tradycjonalistycznego*, Kraków 2008.
- Kawęcki K., *Tu solus altissimus Iesu Christe!*, „Zawsze Wierni” 2008, nr 4.
- Kubiak T., *Krzyż oświęcimski – zgorzenie dla Żydów, głupstwo dla pogan*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 22.
- Lefebryści na zwirowisku*, „Gazeta Wyborcza” 1998, nr 203.
- Leon XIII, *Immortale Dei*, Warszawa 2001.
- Leon XIII, *Libertas*, Warszawa 2001.
- Leon XIII, *Rerum novarum*, Warszawa 2001.
- Mozgol R., *Antoni Salazar – katolicki technokrata*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 5.
- Nowak M.A., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2000, nr 4.
- Pawłowicz Z., *Lefebvre i lefebryści. Schizma u schyłku XX wieku*, Gdańsk 1998.
- Piotrowski T., *Wiadomości*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 12.
- Pius X, *Notre charge apostolique*, Warszawa 2002.
- Pius XI, *Quadragesimo anno*, Warszawa 2002.
- Pius XI, *Quas primas*, Warszawa 2001.
- Pius IX, *Syllabus errorum*, Warszawa 2002.
- Redakcja, „Zawsze Wierni” 2000, nr 3.

- Redakcja, „Zawsze Wierni” 2011, nr 8.
- Redakcja, *Zmiany w „Zawsze Wierni”. Po 18 latach doświadczeń...*, „Zawsze Wierni” 2012, nr 12.
- Skowronek S., *Gabriel García Moreno*, „Zawsze Wierni” 2004, nr 5.
- Słownik politologii*, red. B. Walicka, Warszawa 2008.
- Stehlin K., *Niech krzyże pozostaną w Harmęczach!*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 29.
- Stehlin K., *Pax Christi in Regno Christi*, „Zawsze Wierni” 1998, nr specjalny.
- Stehlin K., *Święty Tomasz wobec kary śmierci*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 27.
- Szacki J., *Tradycja*, Warszawa 2011.
- Tissier de Mallerais B., *Marcel Lefebvre. Życie*, przeł. P. Kupiec, J. Zoppa, Dębogóra 2010.
- Usunięcie krzyża w Oświęcimiu*, „Zawsze Wierni” 1998, nr 21.
- Wielgus T., *Kara śmierci a odpuszczenie grzechów*, „Zawsze Wierni” 1999, nr 27.

Źródła internetowe

- Bractwo Kapłańskie Św. Piotra*, <http://www.fssp.pl/> [dostęp: 17.04.2013].
- Bractwo Kapłańskie Św. Piusa X*, <http://www.piusx.org/pl/> [dostęp: 17.04.2013].
- Czaczkowska E., *Rozłamu na razie nie będzie*, <http://new-arch.rp.pl/artykul/191733.html> [dostęp: 24.12.2012].
- Gimnazjum i Liceum im. Św. Tomasza z Akwinu*, <http://www.akwinata.edu.pl/> [dostęp: 17.04.2013].
- Głaczkowska P., *W sprawie lefebrystów interweniują w kuratorium*, <http://new-arch.rp.pl/artykul/842556.html> [dostęp: 23.12.2012].
- Instytut Dobrego Pasterza*, <http://pastorbonus.pl/> [dostęp: 17.04.2013].
- Katolicka Agencja Informacyjna*, <http://ekai.pl> [dostęp: 17.04.2013].
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, <http://koscioł.wiara.pl/doc/489438.Konkordat-miedzy-Stolica-Apostolska-i-Rzeczpospolita-Polska> [dostęp: 17.04.2013].

- Stehlin K., *Nauka o państwie św. Tomasza z Akwinu a Unia Europejska*, http://www.piusx.org.pl/zawsze_wierni/arttykul/607 [dostęp: 17.04.2013].
- Stowarzyszenie „Una Voce Polonia”, <http://ekai.pl/wspolnoty/stowarzyszenie-una-voce-polonia/> [dostęp: 17.04.2013].
- Szkoła Podstawowa im. Świętej Rodziny w Warszawie, <http://www.szkoła-swietejrodziny.pl/> [dostęp: 17.04.2013].
- Szablowski W., *Miotły Pana Boga*, http://wyborcza.pl/1,76842,6305413,Miotly_Pana_Boga.html?as=3&startsz=x [dostęp: 17.04.2013].
- Szymański A., *Rozłam na Piotra Skargi*, <http://www.kurierpoludniowy.pl/wiadomosci.php?art=3387> [dostęp: 17.04.2013].
- Te Deum. Wydawnictwo tradycji katolickiej, <http://www.tedeum.pl/> [dostęp: 17.04.2013].
- Tomaszczuk R., *Początek schizmy*, <http://kosciol.wiara.pl/doc/1440709.Poczatek-schizmy> [dostęp: 17.04.2013].
- Wiara.pl, <http://kosciol.wiara.pl> [dostęp: 17.04.2013].

ABSTRACT

ACTIVITY OF THE CATHOLIC TRADITIONALISTS AS EXEMPLIFIED BY THE SOCIETY OF ST. PIUS X

There are several traditional Catholic organizations and institutes in Poland (including but not limited to the Priestly Fraternity of St. Peter, Institute of the Good Shepherd and Una Voce Polonia Association) as well as less formal groups in Kraków, Poznań, Szczecin, Warszawa and Wrocław. One of the most important organizations is the Society of St. Pius X which has been operating in Poland since 1994. This Society remains faithful to the magisterium of the Catholic Church from before The Second Vatican Council (1962–1965) and therefore criticizes modern liturgy, practices of ecumenism, freedom of religion and collegiality in the Catholic Church. The Society's activities in Poland include running several schools, the "Te Deum" publishing house and publishing the *Zawsze Wierni* magazine.

Keywords:

Priestly Fraternity of St. Pius X, Second Vatican Council, "Zawsze Wier-
ni", catholic traditionalists, freedom of religion.

Arkadiusz Krawcewicz – doktorant w Instytucie Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego. Absolwent Instytutu Politologii i Europeistyki oraz Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego. W 2012 r. obronił pracę magisterską pt. *Myśl polityczna tradycyjistów katolickich w Polsce w latach 1989–2011*. Członek szczecińskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych i Koła Naukowego Politologów „Pro Res Publica”. Interesuje się współczesną myślą polityczną, najnowszą historią Polski, relacjami państwo-Kościół katolicki i liturgią w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego.